

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 1 (špeciálne vydanie), ročník 6., vydané v januári 2018

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Floriánova brána v Prešove. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

VZDĚLÁNÍ JAKO VEŘEJNÝ A VEŘEJNĚ POSKYTOVANÝ STATEK

EDUCATION AS A PUBLIC AND PUBLICLY PROVIDED GOOD

Pavel Rousek¹

Autor působí jako odborný asistent a interní auditor na Ústavu znaleství a oceňování Vysoké školy technické a ekonomické v Českých Budějovicích. Ve svém výzkumu a publikační činnosti se zabývá oblastí efektivnosti veřejného sektoru, podnikovými financemi, controllingem a interním auditem.

The author acts as an assistant professor and internal auditor at the School of Expertness and Valuation of the Institute of Technology and Business in České Budějovice. In his research and publishing activities, he deals with areas of public sector efficiency, corporate finance, controlling and internal audit.

Abstract

The paper analyzes education on the scales public and private goods and publicly and privately provided goods. The theoretical background of public and private goods is summarized in the chapter research. The real status of publicly and privately provided goods is given in the chapter discussion.

Keywords: Public Goods, Publicly Provided Goods, Education

Abstrakt

Článek analyzuje vzdělání na škálách veřejný a soukromý statek a veřejně a soukromě poskytovaný statek. Teoretická východiska veřejných a soukromých statků jsou shrnuta v literární rešerši. Reálný stav veřejně a soukromě poskytovaných statků uvádí kapitola diskuse.

Klíčová slova: veřejné statky, veřejně poskytované statky, vzdělání

Úvod

Proces vzdělávání je komplikovaný z pohledu veřejných a veřejně poskytovaných statků. Analýzu zařazení vzdělání do tohoto systému statků přináší tento článek, přičemž na problematiku je nahlíženo z teoretického i aplikačního pohledu.

¹ Adresa pracoviště: Ing. Pavel Rousek, Ph.D., Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, Ústav znaleství a oceňování, Okružní 10, 37001 České Budějovice
E-mail: rousek@mail.vstecb.cz

Veřejné statky

Mezi podstaty vlastnického práva předmět vlastnictví držet (*ius possidendi*), užívat jej a jeho plody (*ius utendi et fruendi*), tj. užívat jej (*usus*), měnit (zužívat, *abusus*), a užívat jeho plody (*usus fructus*), a právo nakládat předmětem vlastnictví a jeho plody (*ius disponendi*). Mezi důležité vlastnosti vlastnictví pak patří výlučnost, dělitelnost, převoditelnost a vynutitelnost.

Při dělení na soukromé a veřejné statky se používá jako kritérium vylučitelnost (rivalita) užití, přičemž veřejné statky (služby) jsou takové, u kterých jejich spotřeba neomezuje možnost jejich spotřeby jinými (například spravedlnost nebo rozhlasové a televizní vysílání).

U řady statků a služeb nelze zcela jednoznačně určit jejich povahu podle kritéria vylučitelnosti (rivality) užití. Pak se charakterizují jako statky smíšené případně převážně soukromé nebo převážně veřejné statky a služby. Kolektivní statky jsou pak veřejné statky s úplně nebo částečně rivalitní spotřebou (například přírodní prostředí), klubové statky jsou soukromé statky s nerivalitní spotřebou (například divadelní představení s omezenou diváckou kapacitou).

Typologie veřejných statků

Otcem myšlenky veřejných statků je Paul Samuelson, který na toto téma publikoval v roce 1954 článek „The Pure Theory of Public Expenditure“, kde poukázal na specifické vlastnosti některých statků a služeb při jejich spotřebě. Jeho základní rozdělení je na statky:

- 1) soukromé – s dělitelností spotřeby (rivalitou mezi spotřebiteli) a vylučitelností ze spotřeby,
- 2) veřejné – s nedělitelností spotřeby (nerivalitou mezi spotřebiteli), nulovými mezními náklady na dodatečné spotřebitele a nevylučitelností ze spotřeby.

Pokud budeme abstrahovat od nulových mezních nákladů na další spotřebitele, což můžeme považovat za nerivalitu, lze podle základních dvou kritérií nakombinovat čtyři skupiny statků:

- 1) čisté soukromé statky,
- 2) čisté veřejné statky,
- 3) smíšené statky klubové,
- 4) smíšené statky poziční.

Rozdělení statků je zobrazeno v tabulce č. 1.

Spotřeba	vylučitelná	nevylučitelná
rivalitní	A (čisté soukromé statky)	B
nerivalitní	C	D (čisté veřejné statky)

Tabulka 1 – Dělení statků
Zdroj: Cullis a Jones (1992, s. 41)

Vymezení druhů veřejných statků je tedy značně nejednoznačné a v praxi navíc daleko složitější než v teoretických modelech.

Vzdělání a veřejné statky

Definice čistých veřejných statků není v teoretické rovině složitá. Jak uvádí Malý (1997), problém „**obvykle nastává ve chvíli, kdy se bez dalšího upřesnění zamění pojem veřejný statek za statek veřejně poskytovaný.** Dochází k tomu dosti často a nejenom v obecné mluvě a chápání. I v ekonomické literatuře se pak setkáme s paušálním tvrzením, že např. zdravotní služby, vzdělání, bydlení jsou veřejné statky, neboť jsou v dané ekonomice produkovány veřejným sektorem, resp. financovány z veřejných financí a spotřebitelům poskytovány jinak než za tržní cenu, většinou tedy bezplatně. Odtud však může být jen malý krok ke zcela pomýleným úvahám a zcestným závěrům, které vycházejí z falešných analogií s čistými veřejnými statky a které automaticky předpokládají vyšší efektivnost veřejného poskytování podobných statků. **Důsledky se zaměňují za příčiny, subjektivní za objektivní...**“ (zdůraznění: autor).

Buchanan (1965) vytvořil teorii klubů, která přinesla nový pojem tzv. klubový statek“, stojící na pomezí veřejných a soukromých statků (viz kategorii statků řazených do kategorie C ve výše uvedené tabulce) pro případy, kdy ke spotřebě dochází uvnitř skupiny spotřebitelů. Ucelený přehled o teorii klubů poskytuje Cornes a Sandler (1986).

Buchananova konstrukce pracuje s tezí, podle které se jednotlivci dobrovolně sdružují za účelem snížení nákladů nebo zvýšení prospěchu z užívání statku (Buchanan, 1965). To znamená, že členové skupiny jsou identičtí a podílí se na užitku daného statku i na jeho nákladech. To je v realitě poměrně silně omezující. Dalším omezením je dokonalé vyloučení ze spotřeby bez jakýchkoliv transakčních nákladů.

Hlavní vlastností, ve které se veřejné statky odlišují od klubových, je nevylučitelnost ze spotřeby. Dalším rozdílem je, jak zmiňuje Cornes a Sandler (1986), je dobrovolný vstup jednotlivce do klubu.

V roce 1973 publikoval v časopise *Economia* rozšíření Buchananovy teorie klubů Ng (1973) pod názvem „The Economic Theory of Clubs – Pareto Optimality Conditions.“. Navrhl klub, kde jako equilibrium jednotlivce, který má možnost si sám vybrat počet členů, podílejících se s ním na daném statku, označil rovnost mezního užitku a nákladů.

Jak však uvádí Kollock (1998) ve svém článku *Social Dilemmas: The Anatomy of Cooperation*, experimentální práce ukázaly, že se kooperace v rámci skupiny se spolu s rostoucím počtem jejich členů rapidně snižuje.

Výsledky a diskuse

Část věnovaná výsledkům a diskusi se zabývá výdaji na vzdělávání a veřejně poskytovanému vzdělávání

Výdaje na vzdělání

Většina zemí OECD vydává na vzdělání mezi 3,6 a 6,6 procenty HDP, přičemž celkové výdaje jsou složené v různém poměru z veřejných a soukromých zdrojů. Tabulka 2 uvádí kompletní přehled veřejné a soukromé financování vzdělání ve analyzovaných zemích.

	Veřejné	Soukromé	Celkové
Lucembursko	3,5	0,1	3,6
Maďarsko	3,4	0,4	3,8
Česko	3,4	0,5	3,9
Slovensko	3,4	0,5	3,9
Itálie	3,6	0,4	4,0
Litva	3,8	0,4	4,2
Španělsko	3,5	0,8	4,3
Německo	3,7	0,6	4,3
Japonsko	3,2	1,3	4,5
Slovinsko	4,1	0,5	4,6
Polsko	4,3	0,4	4,7
Lotyšsko	4,4	0,3	4,7
Irsko	4,4	0,4	4,8
Turecko	3,9	1,0	4,9
Rakousko	4,7	0,2	4,9
Estonsko	4,7	0,3	5,0
Francie	4,8	0,5	5,3
Mexiko	4,4	1,0	5,4
Nizozemsko	4,5	0,9	5,4
Švédsko	5,2	0,2	5,4
Argentina	4,9	0,7	5,6
Kolumbie	3,9	1,8	5,7
Finsko	5,6	0,1	5,7
Austrálie	3,9	1,9	5,8
Portugalsko	4,9	0,9	5,8
Belgie	5,6	0,2	5,8
Island	5,7	0,3	6,0
Spojené státy	4,2	2,0	6,2

	Veřejné	Soukromé	Celkové
Norsko	6,1	0,1	6,2
Nový Zéland	4,7	1,7	6,4
Dánsko	6,3	0,2	6,5
Spojené království	4,8	1,8	6,6

Tabulka 2 – Výdaje na vzdělání (v procentech HDP)

Zdroj: OECD (2017)

Nejnižší výdaje na vzdělání v poměru k HDP vykazuje Lucembursko, což může být zčásti způsobeno vyspělostí uvedené země, nikoliv nízkými výdaji na vzdělávání v absolutních částkách. Výdaje zemí Visegrádské skupiny (V4) jsou jedny z nejnižších a u všech vč. Polska jsou podprůměrné. Nejvyšší podíl výdajů na HDP vykazuje Spojené království Velké Británie a Severního Irska.

Veřejně poskytované vzdělání

Všechny analyzované země skládají výdaje na vzdělání z větší části z veřejných zdrojů, takže vzdělání lze považovat za veřejně poskytovaný statek nebo aspoň za převážně veřejně poskytovaný statek. V tomto ohledu se s odstupem vyčleňuje šestice zemí, která financuje vzdělání veřejnými zdroji z méně než tří čtvrtin. Těmito státy jsou Japonsko, Nový Zéland, Spojené království, Kolumbie, Austrálie a Spojené státy. U ostatních zemí tvoří podíl veřejných peněz od 80 do 98 %.

Závěr

Z pohledu členění statků na soukromé a veřejné je vzdělání (resp. vzdělávací proces) statkem klubovým. Důvodem pro toto zařazení je potenciální vyloučitelnost ze spotřeby zabráněním přístupu ke vzdělání a nerivalitní spotřeba vzdělávání. Z pohledu členění statků na soukromě a veřejně poskytované lze vzdělání považovat za z větší části veřejně poskytovaný statek. To platí u všech analyzovaných států OECD.

Tento článek doporučila na publikování v časopise Mladá veda:

Ing. Simona Hašková, Ph.D.

Použitá literatura

1. BUCHANAN, J. M., 1965. An Economic Theory of Clubs. *Economica*, 32, 125, s. 1-14.
2. BÉNARD, J., 1990. *Veřejná ekonomika I*, EU ČSAV, Praha.
3. CULLIS, J. a P. JONES, 1992. *Public Finance and Public Choice: analytical perspectives*, McGraw-Hill Book Company, London.
4. KOLLOCK, P., 1998. Social Dilemmas: The Anatomy of Cooperation. *Annual Review of Sociology*, 24, s. 183-214.
5. LEACH, J., 2004. *A course in public economics*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 413 s. ISBN 0521535670.

6. MALÝ, I., 1997. Veřejné statky a veřejně poskytované statky. In *Sborník prací ESF MU*. Brno: Masarykova univerzita Brno, s. 39-52. ISBN 80-210-1713-9.
7. MUSGRAVE, R. A. a P. B. MUSGRAVEOVÁ, 1994. *Veřejné finance v teorii a praxi*, Management Press, Praha.
8. NG, Y.-K., 1973. The Economic Theory of Clubs – Pareto Optimality Conditions. *Economica, New Series*, 40(159), s. 291-298.
9. OECD, 2017. *OECD Data*. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.
10. SAMUELSON, P. A., 1989. *Economics*, McGraw-Hill Book Company, New York, 13th ed.
11. STIGLITZ, J. E., 1988. *Economics of the Public Sector*, W.W.Norton & Company, New York, 2nd ed.
12. ŠPALEK, J., 2011. *Veřejné statky: teorie a experiment*. Praha: C.H. Beck.